

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องนี้ ต้องการวิจัยประวัติและบริบทของหมู่บ้าน สบถ้าย เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ จัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง โดยเริ่มต้นที่บ้านสบถ้าย ประชากรในการวิจัยได้แก่ประชาชนในหมู่บ้านสบถ้าย และหมู่บ้านที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งภาครัฐ และเอกชน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ชาวบ้านซึ่งเกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 20 คน ชาวบ้านซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 20 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว 10 คน ผู้ทรงคุณวุฒิและภูมิปัญญา และชาวบ้านอาวุโส 5 คน

การดำเนินการวิจัย ระเบียบการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการศึกษาเอกสารทางราชการ เอกสารทางวิชาการ ฯลฯ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หรืออย่างไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยกำหนดกรอบคำถาม แล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เล่าเรื่อง อธิบาย เพื่อตอบคำถาม ในการสนทนาอาจมีคำถามเพิ่มเติมเพื่อความกระจ่างชัดและแน่นอนของคำถาม การใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และคำตอบที่เกิดขึ้น การประชุมชาวบ้าน การประชุมชาวบ้านกลุ่มย่อยๆ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกัน

การตรวจสอบข้อมูล กระทำได้โดยการอ่านเอกสารหลายๆ เล่ม เพื่อตรวจสอบความแม่นยำ การสังเกตในพฤติกรรมเดียวกันหลาย ๆ ครั้งในพื้นที่และเวลาต่างกัน การสัมภาษณ์ปัญหาเดียวกันหลายๆ คน และหลายๆ พื้นที่ เพื่อทดสอบความน่าเชื่อถือ และความถูกต้อง นอกจากนี้ยังตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือตรวจสอบจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ ว่าตรงกันหรือไม่ มีความน่าเชื่อถือได้เพียงใด

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากตรวจสอบข้อมูลแล้ว ได้จัดการแยกประเภท จัดหมวดหมู่วิเคราะห์เพื่อค้นหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค แล้วเสนอรูปแบบการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ ตามแนวความคิดของชาวบ้านซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหรือทฤษฎีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การเสนอข้อมูล การเสนอข้อมูลใช้วิธีการเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยการอธิบายถึงภูมิหลัง บริบท ผลการวิเคราะห์ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการแสดงภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ แผนที่ ตัวเลขเชิงปริมาณ และร้อยละ เพื่อประกอบการเสนอรายงานวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลของการวิจัย

ผลของการวิจัย สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ภูมิหลังและบริบทของหมู่บ้าน

หมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำแม่แตง บ้านเมืองก๊ิด บ้านสบก่าย เป็นชุมชนโบราณของชนชาติลัวะ ตั้งถิ่นฐานในเขตนี้มีอายุไม่ต่ำกว่า 400 ปี หรือยาวนานกว่านั้น ได้ค้นพบหลักฐานของชนชาติลัวะ เช่น กล่องยาสูบทำด้วยดินเผา วัดร้าง วัดเมืองก๊ิด และคำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในปี ค.ศ.1605 (พ.ศ.2148) ซึ่งยกทัพจากเชียงใหม่ผ่านบ้านเมืองก๊ิด บ้านสบก่าย บ้านทุ่งยั้ง (อำเภอแม่แตง) บ้านเมืองคอง (อำเภอเชียงดาว) บ้านเวียงแหง (อำเภอเวียงแหง) เข้าสู่เมืองหาง ประเทศพม่า

นอกจากเส้นทางเดินทัพแล้ว เส้นทางดังกล่าวยังเป็นเส้นทาง วิวต่าง ไม้ต่าง และเส้นทางเดินเท้าของชาวบ้านสองฝั่งลุ่มแม่น้ำแม่แตง จากอำเภอแม่แตง ผ่านเชียงดาว คือ อำเภอเวียงแหง ก่อนพัฒนาเส้นทางหลวงแผ่นดิน

หมู่บ้านในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ตั้งอยู่ในที่ราบแคบๆ บริเวณหุบเขา (บ้านเมืองก๊ิด) หรือตั้งอยู่ริมน้ำเขตกูเขา (บ้านสบก่าย) ได้ติดต่อกับสังคมภายนอก หรือสังคมเมือง ตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย (ค.ศ.1296-1557 หรือ พ.ศ.1839-2100) จนถึงปัจจุบัน

ชนชาติลัวะเจ้าของถิ่นเดิม ได้ถูกคนพื้นเมืองอพยพเข้ามาทำมาหากินในเขตพื้นที่บ้านเมืองก๊ิด และบ้านสบก่าย เมื่อประมาณ 100 ปีล่วงมาแล้ว ชนชาติลัวะจึงอพยพไปอาศัยพื้นที่อื่น หรือไม่กี่ผสมผสานกับคนพื้นเมือง จนกระทั่งกลายเป็นคนพื้นเมืองในปัจจุบัน

ประมาณ 40-50 ปีล่วงมาแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กะเหรี่ยง ละฮู่ อะข่า ลีซู และม้ง ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตป่าและภูเขาเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ดินแดนดังกล่าวในปัจจุบัน จึงเกิดความหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพในเขตรบบนิเวศป่า

เฉพาะบ้านสบก้าย หมู่ที่ 3 ตำบลกี้ดช้าง มีทั้งหมด 5 กลุ่มบ้าน ประชากร ไทย
อะข่า กะเหรี่ยง ละฮูร์ รวมกัน 910 คน (ค.ศ.2005 หรือ พ.ศ.2548) ถ้ารวมทั้งตำบลกี้ดช้าง
มีทั้งหมด 22 กลุ่มบ้าน 8 หมู่บ้าน มีประชากรรวมกันประมาณ 5,000 คน

ปัจจัยพื้นฐานทางด้านการผลิต เช่น ระบบการขนส่ง ระบบสาธารณสุข โภค
ระบบการสื่อสาร ระบบบำบัดขยะและน้ำ ยังขาดแคลนและต้องปรับปรุง เพื่อให้เกิด
สิ่งแวดล้อมที่ดี และความสะดวกในการติดต่อกับสังคมภายนอก

2. ผลการวิเคราะห์ชุมชนในเขตพื้นที่วิจัย

ผลการวิเคราะห์เพื่อหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ได้ผลดังนี้
จุดแข็งทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย
ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ระบบนิเวศป่าสนเขา ระบบนิเวศป่าดิบเขา ระบบ
นิเวศป่าเบญจพรรณ ระบบนิเวศป่าเต็งรัง ระบบนิเวศป่าในเขตไร่มุมนเวียน และทุ่งหญ้า
ระบบนิเวศป่าเหล่านี้อยู่ในเขตความสูง 400 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ถึง 2,000 เมตรเหนือ
ระดับน้ำทะเล ความแตกต่างทางโครงสร้างกายภาพดังกล่าว จึงก่อให้เกิดความหลากหลายทาง
ชีวภาพ นอกจากนี้ในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ชาวลัวะอาศัยอยู่เดิมไม่ต่ำกว่า 500 ปีมาแล้ว
มีคนไทยเข้ามาอาศัยเมื่อประมาณ 100 ปี และกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ละฮูร์ อะข่า ลีซุ ม้ง
กะเหรี่ยง และเย้า เข้ามาอยู่อาศัยเมื่อประมาณ 40-60 ปีล่วงมาแล้ว จึงก่อให้เกิดความ
หลากหลายทางวัฒนธรรม

ในท่ามกลางจุดแข็งของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม
ซึ่งเกิดจากความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ก็มีจุดอ่อนใน
เรื่องการทำลายบุกรุกระบบนิเวศป่าเพื่อการยังชีพ เพื่อการประกอบธุรกิจของประชาชนใน
พื้นที่ และบุคคลภายนอกหมู่บ้าน

การขาดการศึกษาค้นคว้า รวบรวมองค์ความรู้ทางด้านความหลากหลายทาง
ชีวภาพ ระบบนิเวศป่าเป็นอุปสรรคสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะไม่มีแหล่งความรู้
ให้มัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยวได้ศึกษา การแก้ปัญหาโดยการให้ชาวบ้านเป็นมัคคุเทศก์
ซึ่งชาวบ้านบางคนสามารถอธิบายในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านได้ดี การรวบรวมองค์ความรู้ และ
การเผยแพร่ความรู้ การฝึกอบรมความรู้ จึงควรเร่งดำเนินการเพื่อแก้ไขจุดอ่อนดังกล่าว

ในด้านวัฒนธรรม ผลจากการวิจัยพบว่า คนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ได้
เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม โดยเลียนแบบสังคมเมือง จึงทำให้ขาดความน่าสนใจในการท่องเที่ยว
วิธีการแก้ไขควรมีการอบรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ชาวบ้านเกิด

ความเข้าใจ เพื่อให้การปรับตัวของชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดำเนินไปตามหลักการที่ถูกต้อง

จุดอ่อนและอุปสรรคที่สำคัญ คือ ขาดระบบการสื่อสาร ระบบการขนส่ง และสาธารณูปโภค หรือขาดปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต

โอกาสที่ดี คือ รัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่แตง เป็นกลุ่มชาวยุโรป ออสเตรเลีย และอเมริกัน ซึ่งชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย พื้นที่ท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในด้านการตลาด แต่ในเขตพื้นที่ดังกล่าวแล้วขาดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องการแหล่งท่องเที่ยวที่ค่อนข้างบริสุทธิ์ คือการเปลี่ยนแปลงสภาพเดิมมีน้อย ไม่น่าถึงความสะดวกสบายจากระบบการขนส่ง และสาธารณูปโภค เช่น ระบบไฟฟ้า การประปา อย่างไรก็ตาม ระบบการสื่อสารก็มีความจำเป็นเพราะต้องติดต่อในด้านการตลาด ดังนั้น จึงต้องพัฒนาระบบการสื่อสาร และระบบการขนส่งให้สามารถเข้าถึงได้ทุกฤดูกาล

การพัฒนาระบบ การกำจัดของเสียในหมู่บ้าน เช่น เตาเผาขยะ การเก็บขยะ การบำบัดน้ำเสียหน่วยงานของรัฐควรช่วยเหลือชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาในเรื่องงบประมาณ

จากการวิจัยพบว่าพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่แตง มีโอกาสขยายตัวในด้านการท่องเที่ยวหลายประการ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่เพิ่มขึ้น จาก 692 ล้านคน (ค.ศ.2000 หรือ พ.ศ.2543) เป็นจำนวน 1,602 ล้านคน (ค.ศ.2020 หรือ พ.ศ.2563) การขยายตัวเพิ่มขึ้น 2-3 เท่า ประเทศไทยเป็นเป้าหมายของการเดินทางอันดับที่ 18 ของโลก ปริมาณของนักท่องเที่ยวในประเทศไทย จาก ค.ศ.1980-2000 (พ.ศ.2523-2543) เพิ่มขึ้น 5.11 เท่า และนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในเชียงใหม่ จัดเป็นกลุ่ม “ฝรั่ง” คือประเทศในเขตยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย จำนวน 587,493 คน มากกว่ากลุ่มประเทศในเอเชีย (574,033 คน) เล็กน้อย

การวิจัยพบว่า ถึงแม้โอกาสด้านการตลาดได้สนับสนุนหลายด้าน แต่จุดอ่อนในหมู่บ้านเรื่องการเอาเปรียบจากหน่วยธุรกิจท่องเที่ยวในเมือง อันเนื่องมาจากชาวบ้านขาดความรู้ ขาดเงินทุน ขาดความเข้าใจระบบการตลาดยังมีอีกมาก

การท่องเที่ยวในปัจจุบัน จากการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวแบบเดินป่าและผจญภัย เริ่มต้นจาก เชียงใหม่-ห้วยน้ำดัง หรือ น้ำพุร้อนป่าแป๋ ผ่านป่าข้าวหลาม-โป่งแง่น-สบถ้าย มีนักท่องเที่ยวปีละ 530,000 คน มีรายได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านประมาณปีละ 234,790,000 บาท หน่วยธุรกิจนอกหมู่บ้านได้รับประมาณปีละ 612,680,000 บาท หน่วยธุรกิจนอกหมู่บ้านได้รับมากกว่า 2.6 เท่า

การทำลายทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะของธุรกิจปางช้าง ที่เลี้ยงช้างแบบปล่อยป่า ขาดพื้นที่การปลูกพืชอาหารช้าง การล่องแพไม้ไผ่ในลุ่มแม่น้ำแม่แตง จากบ้านป่าข้าวหลามถึงบ้านสบถ้าย ในเวลา 1 ปี ต้องตัดต้นไม้เพื่อทำแพประมาณปีละ 82,125-93,075 ลำ หรือเฉลี่ยปีละ 87,600 ลำ เป็นปัญหากระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยการปลูกป่าไฟทดแทน และนำไม้ไผ่จากการล่องแพมาแปรรูปเป็นสินค้าหัตถกรรม ดังนั้นจึงควรส่งเสริมอาชีพชาวบ้านสบถ้ายให้รู้วิธีการผลิตสินค้าหัตถกรรมจากไม้ไผ่ ในรูปแบบของการผลิตเพื่อขาย

การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องใช้หลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเข้ามาช่วยแก้ปัญหา โดยให้ชุมชนมีความรู้และกำหนดบทบาททางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนมากยิ่งขึ้น

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลจากการวิจัย โดยการศึกษานุมิตหลัง บริบท การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศป่า

จากการวิจัยพบว่า ในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่แตง ระบบนิเวศป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหลากหลายของพันธุ์พืชก่อนข้างอุดมสมบูรณ์ น่าประทับใจ และน่าจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ได้ ดังนั้นจึงได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบการเดินป่า การล่องแพ การขี่จักรยานภูเขา ในการจัดกิจกรรมควรใช้มัคคุเทศก์ที่มีความรู้ร่วมกับชาวบ้านซึ่งมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีคู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่รวบรวมองค์ความรู้และระเบียบปฏิบัติประกอบการเดินทางด้วย

การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในพื้นที่วิจัย เขตตำบลเมืองก๊ิด สองฝั่งลุ่มแม่น้ำแม่แตง ประกอบด้วยบ้านป่าข้าวหลาม (กะเหรี่ยง) บ้านโป่งแง่น (ละฮูร์) บ้านสบถ้าย (คนไทย) บ้านเมืองก๊ิด (คนไทย) สำหรับหมู่บ้านซึ่งมีเส้นทางท่องเที่ยวติดต่อเชื่อมโยง 'ได้แก่' บ้านแม่หมาโน (กะเหรี่ยง) บ้านห้วยน้ำค้าง (ลีซอ) บ้านผาปู่จอม (ม้ง) บ้านทุ่งยั้ง (ละฮูร์, อะข่า) บ้านห้วยปู่ทอง (อะข่า) บ้านห้วยกุ่มกุ่ม (ละฮูร์) บ้านผาแดง (ละฮูร์) บ้านห้วยสถาน (ละฮูร์) บ้านปางเกาะ (ไทย) รวมกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด 6 กลุ่ม (คนไทยไม่จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์) มีประชากรรวมกันไม่น้อยกว่า 4,300 คน

รูปแบบของวัฒนธรรม ที่ควรบริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ประเพณีตามฤดูกาล พิธีกรรม อาหารพื้นเมือง ดนตรี นาฏศิลป์ สิ่งของเครื่องใช้ บ้านเรือน เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนต้องสร้างพิพิธภัณฑ์ประจำหมู่บ้านของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จัดสร้างเรือนแรมโดยใช้วัสดุท้องถิ่น และภูมิปัญญาเดิม แต่ต้องคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย และความสะดวกสบายพอสมควร การสร้างเรือนแรมโดยใช้พื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน ต้องประยุกต์กับเทคโนโลยีสมัยใหม่บ้าง แต่ต้องคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาเดิม

การท่องเที่ยวตามเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

การวิจัยได้ค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับเส้นทางเดินทัพของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยใช้หลักฐานจากการบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องเส้นทาง การเดินทาง และวัดเมืองกีด การสังเกตลักษณะภูมิประเทศ และยุทธศาสตร์ในการเดินทาง หลักฐานทางด้านโบราณคดีเกี่ยวกับเรื่องโบราณวัตถุ เช่น กล้องยาสูบของลัวะ และวัดร้างในชุมชน ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เส้นทางโบราณที่ชาวเมืองเชียงใหม่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรติดต่อค้าขาย โดยการเดินเท้า ม้าต่าง วัวต่าง กับเมืองโบราณในเชียงใหม่ เช่น เมืองกีด เมืองคอง เมืองแหง และเข้าสู่หัวเมืองไทยใหญ่ในประเทศพม่า

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเรื่องนี้ให้ข้อสรุปแต่เพียงว่า เส้นทางนี้เป็นเส้นทางเดินทัพของกองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อาจเป็นทัพหลวง หรือกองทัพปีกซ้าย แต่ยังไม่พบหลักฐานเพียงพอให้สรุปว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเดินทัพผ่านเส้นทางเลียบลุ่มแม่น้ำแม่แตง จากเชียงใหม่ผ่านเมืองกีด บ้านสบก้าย เมืองคอง เมืองแหง สู่อำเภอหัวเมืองไทยใหญ่ในประเทศพม่า

ความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากการสร้างผลิตภัณฑ์ หรือชุดการท่องเที่ยวแล้ว ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องการตลาดด้วย ดังนั้น งานวิจัยจึงได้เสนอวิธีการกำหนดราคา การส่งเสริมการตลาด และการจัดช่องทางทางการจัดจำหน่าย เพื่อให้ครบวงจรของระบบส่วนผสมของการตลาด

อภิปรายผล

การท่องเที่ยวแบบเดินป่า และการท่องเที่ยวแบบผจญภัยในเขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่ ค.ศ.1984 (พ.ศ.2527) โดยมีจุดเริ่มต้นของการเดินทาง จากเชียงใหม่ เข้าสู่บ้านห้วยน้ำค้าง หรือน้ำพุร้อนป่าแป๋ แล้วเดินป่าผ่านหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ เข้าสู่หมู่บ้าน

ป่าข้าวหลาม หรือบ้านโป่งแก้ง แล้วล่องแพไม้ไผ่สู่บ้านสบถ้ำ กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเก่า ไม่ได้ใช้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ ไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืนของระบบนิเวศ และศักยภาพในการรองรับของพื้นที่ ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน ทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์น้อย หรือบางชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์ ภายในหนึ่งหมู่บ้านการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง กระจุกอยู่กับชาวบ้านเพียง 2-5 ครอบครัว นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน แต่ขาดความรู้ซึ่งจะได้รับจากการท่องเที่ยวผิวดินหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยึดพื้นที่ธรรมชาติ ความยั่งยืนของระบบนิเวศ การให้การศึกษาทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ และนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ (Page and Dowling, 2002 : 65-69 และ Weaver and Oppermann, 2000 : 369) หรือ หลักการของ Holden (2000 : 193) ซึ่งให้มิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องขึ้นบนพื้นฐานของธรรมชาติและวัฒนธรรม

การจัดธุรกิจต้องจัดธุรกิจแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน

ปรัชญา ต้องเคารพพื้นที่ธรรมชาติ ประชาชนและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ ต้องเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์การพัฒนาเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ให้ดำเนินต่อไป

การตลาด ต้องส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

หลักการและเป้าหมาย ต้องให้เกิดการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน และเกิดความยั่งยืนสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

จากการจัดการท่องเที่ยวแบบเดินป่า และการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ซึ่งขัดกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวแล้ว ประกอบกับในอนาคตเมื่อมีการสร้างถนน และระบบการสื่อสารเข้าสู่บ้านสบถ้ำ สะดวก สมบาย รวดเร็ว มากกว่านี้ การท่องเที่ยวจะเริ่มตั้งที่บ้านสบถ้ำ จึงมีความจำเป็นต้องเตรียมชาวบ้านสบถ้ำ และหมู่บ้านอื่นๆ ให้เข้าใจและจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยพื้นฐานของชุมชนได้

ผลจากการวิจัยในเรื่องความน่าประทับใจของทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศป่า ลักษณะของภูมิประเทศน่าดึงดูดใจ จุดเด่นดังกล่าวของกลุ่มแม่น้ำแม่แตงก็สอดคล้องกับงานของ ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2544) เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตลุ่มแม่น้ำวาง บุษบา สิทธิการ และคณะ (2544) เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง และงานของ ดารณี บุญธรรม และคณะ (2544) เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม โดยชุมชนม้งบ้านน้ำคะ-ลานก้วย

การท่องเที่ยวโดยขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน และชุมชนสูญเสียผลประโยชน์ ผลของการวิจัยก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษบา สิทธิการ และคณะ (2544) สีตีก ฤทธิ์เนติกุล และคณะ (2544) เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กับการอยู่รอดของชุมชนม้ง บ้านคอยปุย จังหวัด เชียงใหม่'

ในด้านศักยภาพของชุมชน จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขเพื่อรองรับการจัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลปรากฏว่า ชาวบ้านสามารถใช้ภูมิปัญญา องค์ความรู้ ในการวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีได้ สอดคล้องกับงานของ อุดร วงศ์ทับทิม และคณะ (2545) วิจัยเรื่อง ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ตำบลแม่ธิ อำเภอป่า ย จังหวัดแม่ฮ่องสอน กนิษฐา อู่ถาวร และคณะ (2544) วิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจฉิมา มูลเมือง และคณะ (2547) วิจัยเรื่อง แนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเมี่ยง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และงานของ เขียวภา บุษยพันธ์ (2548) วิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาหมู่บ้านก๊วยถ่น้อย ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่'

งานวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีศักยภาพในการสร้างผลิตภัณฑ์หรือชุด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่มีจุดอ่อนในด้านการส่งเสริมการตลาด และการจัดช่องทางการจัดจำหน่ายสอดคล้องกันทุกเรื่อง

ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวบ้านจะได้ผลดี ผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งภาครัฐบาล และธุรกิจ ต้องให้การสนับสนุนข้อเสนอแนะดังกล่าว เพื่อให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบดำเนินสู่เป้าหมายสูงสุด คือ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยได้ค้นพบจุดอ่อนและอุปสรรคต่าง ๆ จึงได้ให้ข้อเสนอแนะและวิธีการแก้ไขดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 แต่ขอสรุปเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. การแก้ไขเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ระบบนิเวศป่า ถูกทำลายโดยการบุกรุกทำไร่ หมุนเวียน การปลูกพืชเศรษฐกิจ การตัดไม้ไผ่ทำแพ และระบบธุรกิจปางช้าง คือ การปล่อย ช้างเข้าป่าในเวลากลางคืน

การแก้ปัญหาดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐบาลต้องกำหนดขอบเขตพื้นที่ทำกินของชาวบ้านให้แน่นอน มิใช่ผ่อนผันให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจบุงกรุก พื้นที่อุทยานแห่งชาติไม้ไผ่ทดแทนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แล้วออกกฎหมายให้ประชาชนสามารถตัดเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยได้เป็น วิธีการแก้ไขปัญหาไม้ไผ่ขาดแคลนได้อย่างหนึ่ง ในอนาคตอีกประมาณไม่เกิน 10 ปี การขยายถนนรถยนต์จากบ้านสบถ้าย ถึง บ้านป่าข้าวหลามให้กว้างขึ้น และใช้ได้ทุกฤดูกาล สามารถลำเลียงไม้ไผ่กลับขึ้นมาใช้ใหม่ (Reused) คงจะทำให้การตัดไม้ไผ่ลดน้อยลง

การสร้างปางช้าง ต้องออกกฎหมายเกี่ยวกับจำนวนช้าง กับศักยภาพของพื้นที่ป่าในการรองรับและปางช้างต้องมีพื้นที่ในการปลูกพืชสำหรับเป็นอาหารช้าง มิใช่ปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดใจทางด้านการท่องเที่ยว แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กำลังปรับเปลี่ยนเข้าสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแก่กลุ่มชาติพันธุ์ เน้นให้กลุ่มชาติพันธุ์เข้าใจหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ความรู้ ความเข้าใจดังกล่าว จะส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม และเกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม

2. ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยว และรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ในปัจจุบันการท่องเที่ยวถูกกำหนดโดยภาครัฐกิจในเมือง บังคับควบคุมให้ชุมชนต้องปฏิบัติตามอย่างไม่มีทางเลือก ถ้าต้องการเข้าร่วมในวงจรการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ หน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ต้องร่วมมือกับชุมชนในการแก้ปัญหาเพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในฐานะที่ชุมชนคือ เจ้าของและผู้รักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยพฤตินัย

การประนีประนอม ออมชอมผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. การให้การศึกษา การให้การศึกษาในเรื่องระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แก่ผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งภาครัฐกิจ ภาครัฐ นักท่องเที่ยว ฯลฯ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งทั้งนี้เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสีย เกิดความรู้ จิตสำนึก ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

มัคคุเทศก์ต้องมีความรู้ในเรื่อง ระบบนิเวศป่าความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้าน การเรียนรู้เรื่องดังกล่าว สามารถทำให้มัคคุเทศก์ อธิบายสาระความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

4. การจัดสร้างระบบการสื่อสาร ถนน ระบบการกำจัดของเสีย เป็นภารกิจที่หน่วยงานของรัฐพึงลงทุนให้เกิดความสะดวกสบาย และสามารถติดต่อสื่อสารได้ในเรื่องระบบการตลาด ในการจัดจำหน่ายสินค้าด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

การจัดการเรื่อง การสื่อสาร การสร้างถนนทำให้ชุมชนสามารถติดต่อกับนักท่องเที่ยวได้ โดยไม่ต้องผ่านคนกลาง หรือสามารถติดต่อกับคนกลางได้

5. ชาวบ้านมีจุดอ่อนในเรื่องธุรกิจการท่องเที่ยว ดังนั้น สถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐ ควรส่งเสริมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ทั้งเรื่องการผลิต การกำหนดราคา การส่งเสริมการตลาด และช่องทางการจัดจำหน่าย

การส่งเสริม การให้ความรู้ ต้องดำเนินการโดยยึดภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐาน ในการประยุกต์กับเทคโนโลยีใหม่ เพื่อให้เกิดผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ และยกระดับความคิดของชาวบ้านให้รู้จักการปรับเปลี่ยนอย่างเหมาะสม และกลมกลืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย เนื่องจากพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่แตง ยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศป่าความหลากหลายทางชีวภาพ การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มน้ำแม่แตง การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐานของประชากรกับผลกระทบต่อระบบนิเวศป่า ปัญหาการวิจัยซึ่งยกตัวอย่างมาแล้ว เป็นปัญหาที่ควรจะทำควรวิจัยอย่างต่อเนื่องเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะลุ่มน้ำแม่แตงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบเดินป่า และผจญภัยที่เด่นที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ การปรับเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับการท่องเที่ยว และที่สำคัญที่สุด คือ การสืบสานภูมิปัญญาของชาวบ้าน

ลุ่มน้ำแม่แตง มีปัญหาทางด้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง ทั้ง ๆ ที่พื้นที่เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธาร เหตุผลทางรัฐศาสตร์ ทำให้หลักการทางนิเวศศาสตร์ต้องผ่อนปรน ทางออกอย่างหนึ่งในการแก้ปัญหา คือ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึก เห็นคุณค่า และประโยชน์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นเพียงทางออกอย่างหนึ่ง ในการแก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในเขตลุ่มน้ำแม่แตง